

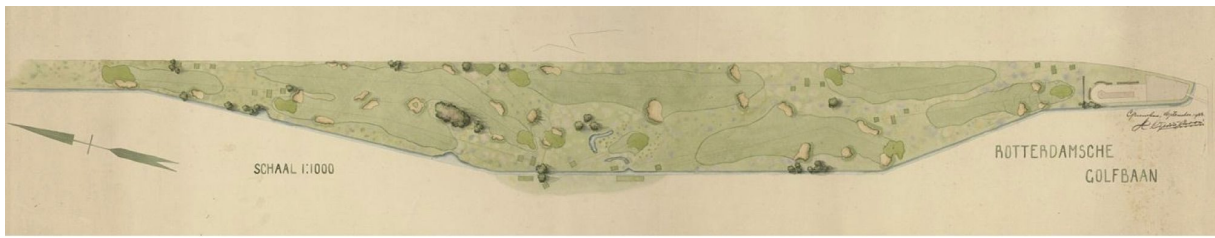
GOLFEN IN HET KRALINGSE BOS IN EEN HISTORISCH PERSPECTIEF 1932 – 1982

Kaart 1939

Daniël Sikkens
Versie 3 februari 2022

Golfen in het Kralingse Bos

(dit oorspronkelijke ontwerp van de firma Copijn hangt in het clubhuis van de Kralingse)

Als lid van Golfclub Kralingen en Golfclub Broekpolder liep ik al langer rond met de gedachte mij te verdiepen in de ontstaansgeschiedenis van de 9-holes golfbaan in het Kralingse Bos. Het aan huis gekluisterd zijn tijdens de Covid-19 pandemie bood de tijd daar aandacht aan te besteden.

De geschiedenis begon met de oprichting van de Rotterdamsche Golfclub in 1932 met daarbij de aanbesteding van de bouw en aanleg van de baan en het clubhuis. In 1981 werd Golfclub Broekpolder opgericht en werd overgegaan tot de aanleg van een nieuwe 18-holes baan in de Broekpolder, een polder ten noorden van Vlaardingen. Veel leden van de Rotterdamsche Golfclub hebben de overstap naar Golfclub Broekpolder gemaakt. In 1982 volgde de oprichting van Stichting (Openbare) Golfbaan Kralingen als exploitant van de dan openbare golfbaan in het Kralingse Bos en met Golfclub Kralingen als vaste bespeler van de baan. Een aantal van deze ontwikkelingen na 1932 komt in dit artikel ook aan de orde.

Tenslotte wordt een uitstapje gemaakt naar de Voornsche Golfclub, de bespeler van de in 1926 aangelegde 18-holes golfbaan in de duinen van Oostvoorne en Rockanje. In de dertiger jaren van de vorige eeuw werden pogingen ondernomen de Rotterdamsche Golfclub en de Voornsche Golfclub nauwer met elkaar te verbinden.

Ontstaansgeschiedenis van de Rotterdamsche Golfclub

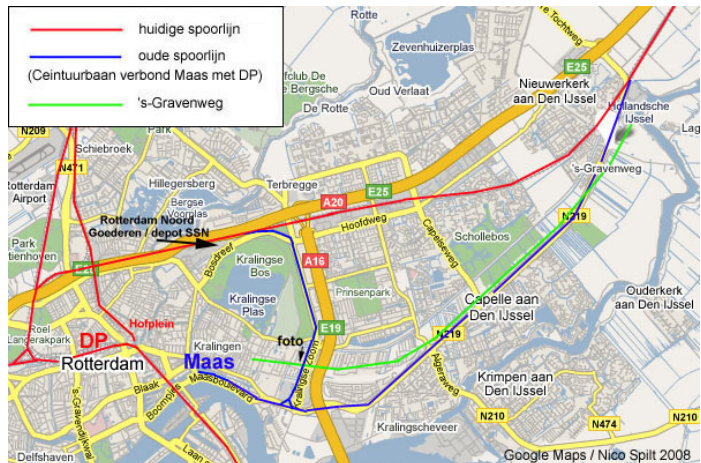
Een leuke quizvraag, om mee 'af te slaan' Welke golfbaan was/is binnen het Koninkrijk der Nederlanden de oudste golfbaan? Voor de hand liggende antwoorden zullen zijn De Haagsche, Domburg of de Rosendaelsche. Maar nee, dit is een strikvraag. Het Koninkrijk der Nederlanden! Wij verplaatsen ons naar Nederlands-Indië waar in 1872 op een deel van het Koningsplein, hartje Batavia, de Batavia Golf Club werd opgericht. Deze baan is de enige Nederlandse baan op de internationale lijst van de oudste vijftig golfbanen op de wereld. Maar wat heeft dat te maken met de oprichting van de Rotterdamsche Golfclub? Een van de initiatiefnemers voor de oprichting van de Rotterdamsche Golfclub was Mr A. Dirkzwager (foto). In 1924 kwam hij met zijn gezin terug uit de oost. In zijn schrijven in het Rotterdams Jaarboekje 1982 vermeldde hij: *'Wandelend langs de oostelijke rand van het Kralingse Bos zag ik daar het verwaarloosde drassige weiland. Komende uit Soerabaja en Semarang, waar ik had gespeeld op de royale golf links aldaar, kwam bij mij toen de gedachte op dat het best mogelijk zou zijn om op dat verwaarloosde weiland, gelegen naast de toenmalige Ceintuurbaan, een bescheiden golfcourse van negen holes aan te leggen'.*

Onder het motto 'in een stad als Rotterdam, mag een golfbaan niet ontbreken', besprak de heer Dirkzwager het plan met enige vrienden, waaronder de heren E. Chabot, A. Goossens, C. Kolff en Mr J.J. Krantz. Na een paar gesprekken met de Directie der Staatsspoorwegen te Utrecht bleek, dat deze bereid was het terrein *'gelegen tusschen het Kralinger Hout en de Ceintuurbaan te Rotterdam, aan de op te richten Vereeniging te verhuren voor een termijn van twintig jaren en tegen een jaarlijkschen huurprijs van fl. 300'.*

Op 15 december 1932 werd de oprichtingsvergadering van de Rotterdamsche Golfclub gehouden in de Bovenzaal van de 'Groote Sociëteit Amicitia' te Rotterdam. Genoemde heren waren ook degenen die het eerste Bestuur vormden onder voorzitterschap van de heer Dirkzwager. Tijdens deze vergadering gingen de leden akkoord gegaan met de aanbesteding van de baan aan de firma H. Copijn en Zoon uit Groenekan. Tijdens de Algemeene Vergadering op 27 maart 1933 werd het Bestuur gemachtigd *'tot den bouw van het Clubhuis, volgens door hetzelfde goed te keuren plannen, over te gaan'*. Met de bouw van het clubhuis werd in juli 1933 begonnen.

Het beoogde terrein was eens bestemd voor een rangeerterrein. De vorm van het terrein sloot bij die bestemming aan. De Ceintuurbaan werd in 1899 geopend en liep rond Rotterdam van Rotterdam Maas naar Rotterdam Delftsche Poort (lag in de buurt van het huidige Centraal Station), en ging daarbij om Kralingen, Crooswijk en het Oude Noorden heen. De Ceintuurbaan vormde de verbinding tussen de spoorlijn Rotterdam Maas-Utrecht (over de huidige Abram van Rijckevorselweg richting Nieuwerkerk aan den IJssel en Gouda) en de spoorlijn Rotterdam-Amsterdam. De veel kortere/rechtstreekse verbinding tussen Rotterdam Maas en Rotterdam Delftsche Poort door de stad kon niet worden gerealiseerd. Van de aanleg van het rangeerterrein is het nooit gekomen.

Ontwerp van het clubhuis

Plaszoom 1. Het clubhuis is sedert 2006 een gemeentelijk monument.

Het clubhuis is ontworpen in de vorm van een golfclub. Het ontwerp is gemaakt door het Rotterdamse architectenbureau Brinkman en Van de Vlugt, onder andere ook verantwoordelijk voor het ontwerp van de Rotterdamse iconen Stadion de Kuip, de Van Nelle Fabriek, het vroegere woonhuis van de directeur van de Van Nelle Fabriek op de hoek van de Kralingse Plaslaan en de Mecklenburglaan (waar nu de kegelclub 'Eendragt Maakt Magt' zijn Sociëteit heeft) en het woonhuis gelegen aan de

Ontwerp en aanleg van de golfbaan

De 9-holes baan in het Kralingse Bos behoort tot de oudste golfbanen in Nederland en is in feite een polderbaan en maakt landschappelijk gezien deel uit van het Kralingse Bos. Kralingen is de laagstgelegen golfbaan in Europa (ongeveer zeven meter onder NAP). De laagstgelegen baan ter wereld is de Furnace Creek Golf Course in een opgedroogd zoutmeer in California op ongeveer 70 meter onder de zeespiegel (foto). Aangeraden wordt om op die baan vooral vroeg in de ochtend te spelen.

De golfbaan in Kralingen is in 1932/1933 ontworpen en aangelegd door de firma H. Copijn & Zoon.

Toen Loek (L.W.) Copijn (1878-1945) (foto) in 1908 de leiding van het bedrijf van zijn vader Hendrik

overnam, was tuinarchitectuur de voornaamste bezigheid van de familie-onderneming. In hetzelfde jaar dat hij eigenaar werd van H. Copijn & Zoon, trouwde de heer Copijn met de Engelse Gladys Dawson. Copijn bezocht het land van zijn vrouw regelmatig en bekwaamde zich net als andere tuinarchitecten, zoals bijvoorbeeld Springer, in de Engelse stijl van landschapsontwerpen.

In 1926 roerde Copijn zich voor het eerst in de aanbestedingen van golfbanen. De nieuwe baan in Twente was zijn eerste klus. Het ontwerp van de heren Gerry del Court van Krimpen (foto's) en Willem Janssen werd door Copijn gerealiseerd. Na de voltooiing van de aanleg van de banen in Enschede, Hilversum, Zandvoort en Noordwijk was de naam van Copijn in de golfwereld definitief gevestigd. Er volgde voor Copijn nog meer werk in Doorn, Eindhoven, Den Bosch, Breda en Hattem. Harry Colt droeg zorg voor het ontwerp van een aantal van deze banen. In Rotterdam (Kralingen) tekende Copijn zelf voor het ontwerp van de 9-holes baan en hij kreeg vervolgens ook de opdracht de baan aan te leggen. Daarover is in de notulen van de oprichtingsvergadering van de Rotterdamsche Golfclub het volgende vastgelegd:

'de Voorzitter doet mededeling van de bij hem ingekomen ontwerpen voor den aanleg van een golfbaan, uitgewerkt door de Heren H. Copijn & Zoon te Groenekan bij Utrecht, en zegt verder, dat deze firma bereid is den aanleg van de course tegen betaling van een bedrag van fl. 23.000 aan te nemen. De plannen zullen nog aan een nadere goedkeuring van de Heer G.M. del Court van Krimpen onderworpen worden, welke zich eventueel bereid verklaard heeft op de aanleg der baan controle uit te oefenen'. Niet duidelijk is geworden welke rol de heer Del Court

van Krimpen bij het ontwerpen van de baan heeft gespeeld, maar in bredere kring wordt aangenomen dat hij de firma Copijn daarbij van advies heeft gediend.

Uit 'Revue der Sporters' uit de tijd van de aanleg: *'Een half jaar geleden was het nog een eenzame, moerassige strook land, waarop met zonder een goed stel baggerlaarzen beter deed zich niet te begeven (!!)* en *'spoedig staken tal van grassprietjes hun teere groene kopjes uit den zwarten bodem omhoog'* en *'zal de kortste hole van ca. 100 meter ongetwijfeld de meeste moeilijkheden bieden daar de fairway van deze hole aan beide kanten wordt begrensd door een waterstroompje'.* *'Wij vrezen dat de golfers hiertegen wil en dank nog wel eens aan 't visschen zullen slaan, zij het dan niet op de door de Secretaris geschonken goudvisschen welke binnenkort in het water zullen rondspartelen'.*

De baan en het clubhuis werden op 1 oktober 1933 officieel geopend door burgemeester Drooglever Fortuyn, waarbij de eerste bal werd geslagen door de heer Gerry del Court van Krimpen (foto).

In de oorlog bleef het mogelijk te golfen in het Kralingse Bos (foto links: de golfbaan in 1943), totdat in april 1945 het clubhuis door de Duitsers werd bezet. Tegen het einde van de oorlog werden palen in de baan geslagen uit angst voor landingen door de geallieerden. Na de bevrijding moesten deze palen uit de baan worden gehaald om weer te kunnen spelen. Na rijp beraad en lang overleg werd besloten de palen voor de ene helft aan een Rooms-Katholieke instelling te geven en de andere helft aan een Protestante. De volgende dag was er echter geen paal meer te bekennen Het onderzoek naar de verdwenen palen heeft geen resultaat opgeleverd.

De Ceintuurbaan is tot in de loop van 1953 in gebruik geweest. Aan het einde van 1954 ging het huurcontract over van de Nederlandse Spoorwegen naar de Gemeente Rotterdam. In dat jaar werd de spoorlijn langs de baan opgebroken en weggehaald en werd de fundering van de elektrische bovenleiding opgeblazen. In verband met de aanleg van een autoweg langs de oostelijke grens van het terrein, moesten maatregelen worden genomen om gevaar voor gebruikers van de weg door eventueel 'overvliegende' ballen te beperken. In dat kader werd besloten diverse holes te verleggen om de speelrichting af te wenden van de autoweg, waarvoor in 1962 de raad van architectenbureau C.K. (Ken) Cotton uit Engeland werd ingeroepen. Het plan, voor een aanneemsom van fl. 55.000, omvatte de volgende werkzaamheden:

1. verleggen fairway hole 1 en aanleggen nieuwe green;
2. verleggen tees en green van hole 2;
3. provisorisch inkorten van hole 5, met tijdelijke green (NB: in 1968 werd het terrein achter de 5de green onteigend).
4. verleggen van de tees van hole 6 en hole 8 en naar rechts verleggen van de fairway van hole 9 door de bestaande terreinsloot te dempen;
5. verplaatsen pompinstallatie;
6. aanleggen diverse nieuwe bunkers en beslechten van een enkele bestaande bunkers;
7. plaatsen van 1.000 bomen en 200 groenblijvende planten, hoofdzakelijk naast het talud van de in aanleg zijnde autoweg.

Deze wijzigingen in de baan hebben het oorspronkelijke ontwerp van de golfbaan door de firma Copijn niet wezenlijk gewijzigd, waarmee de baan een 'Copijn-baan' is gebleven.

Golfclub Broekpolder

Reeds in de jaren dertig van de vorige eeuw hadden leden van de Rotterdamsche Golfclub de behoefte aan een volwaardige 18-holes baan (zie hierna verder onder Voornse Golfclub). Het verhaal bestaat dat in de loop van de vijftiger jaren van de vorige eeuw de Gemeente Rotterdam het stuk grond tussen de golfbaan en de meer westelijk gelegen Beatrixlaan voor uitbreiding van de golfbaan aan de Rotterdamsche Golfclub heeft aangeboden voor een bedrag van fl. 150.000. Dat vonden de Kralingers – volgens zeggen – te veel geld. Er werd gekeken naar andere locaties in de directe omgeving (waaronder Terbregge), maar dat heeft geen resultaat opgeleverd.

Het oog viel vervolgens op een stuk grond in het Staelduinse bos in de omgeving van 's-Gravenzande, eigendom van de familie Van Rijckevorsel. Natuurmonumenten verzette zich met succes tegen de aanleg op die locatie. In januari 1971 sloot de 'Stichting tot bevordering van het tot stand komen van een 18 holes golfcourse in Rijnmond' ('de Stichting') een overeenkomst met Provinciale Staten van Zuid-Holland. Dit hield onder meer in dat de aanvankelijke keuze voor de locatie van de nieuwe baan, het Staelduinse bos, niet verhuurd of verkocht werd aan de Stichting, maar aan de Stichting het Zuid Hollands Landschap. In deze overeenkomst is echter ook de

belangrijke toezegging opgenomen dat door de provincie Zuid-Holland binnen zes jaar een ander terrein

van circa 60 hectare beschikbaar zou worden gemaakt voor de aanleg van een 18-holes baan. Voor de nieuwe locatie zouden de verwerving en andere terreincondities gelijk of vergelijkbaar zijn met die in het Staelduinse Bos. De doorlopende onderhandelingen met de provincie Zuid-Holland leidden tot besprekingen over zeven locaties. Uit deze zeven locaties (waaronder de Foppenpolder in de buurt van Maasland, het Hoge Bergse Bos en een gebied bij de Oude Maas) wordt uiteindelijk in 1975 een gebied

gekozen in het noorden van de Broekpolder, gelegen tegen het natuurgebied 'de Vlietlanden' aan, ten noorden van Vlaardingen.

Met het ontwerp van de nieuwe golfbaan kon worden begonnen. Het ontwerp en de aanleg van de baan kwamen tot stand door een samenwerking van de provinciale planologische dienst en de Engelse golfbaanarchitect J.J. Frank Pennink, waarmee de Stichting al in een zeer vroeg stadium contacten had gelegd. Op basis van diverse studies door Pennink kwam het definitieve ontwerp van de baan tot stand. Met de uitvoering van de aanleg werd begonnen na de zomervakantie van 1979 en de aanleg zou twee jaar in beslag nemen. In september 1981 werd de baan opgeleverd. Een baan waarvan de aanplant zich in enkele jaren zo ontwikkelde dat het er redelijk beschut golfen was. In zijn feestrede ter gelegenheid van de officiële opening in 1983, zei voorzitter Hans Catz onder meer: *'Een onbegaanbaar, onaantrekkelijk moeras en slibgebied is in een paar jaar omgetoerd tot een prachtig gebied van waarlijk Hollandse allure'.*

Golfbaan Kralingen/Golfclub Kralingen

Na het vertrek van de Rotterdamse Golfclub en veel van zijn leden naar Broekpolder wilde de Gemeente Rotterdam aan het terrein een openbare of commerciële bestemming geven. Gedacht werd onder meer aan de aanleg van een camping. Een advertentie van de Gemeente Rotterdam over de aanleg van het Brainpark, waarin melding werd gemaakt van een golfbaan in de directe omgeving, was het begin van het initiatief om de golfbaan te behouden en van de golfbaan een openbare golfbaan te maken. Om de Gemeente Rotterdam voor dat initiatief te winnen, werden calculaties van de aanzienlijke kosten van het drooghouden van een stuk terrein gelegen zeven meter beneden NAP gemaakt. De Gemeente stapte van het idee van een camping af. Naar het voorbeeld van bestaande openbare banen in Engeland en een enkele in Nederland ging het roer om bij de Gemeente Rotterdam. De Gemeente verklaarde zich bereid het terrein met bestemming 'openbare golfbaan' te verhuren. Daarvoor werd op 31 maart 1982 ten overstaan van notaris Mr R.P. Voogd door de heren Hamel, Dorhout Mees en Van Blommesteijn de Stichting Openbare Golfbaan Kralingen ('SOGK') opgericht, met als doelstelling 'het bevorderen van de golfsport en het exploiteren of doen exploiteren van een openbare golfbaan met oefenfaciliteiten en een horecagedeelte'.

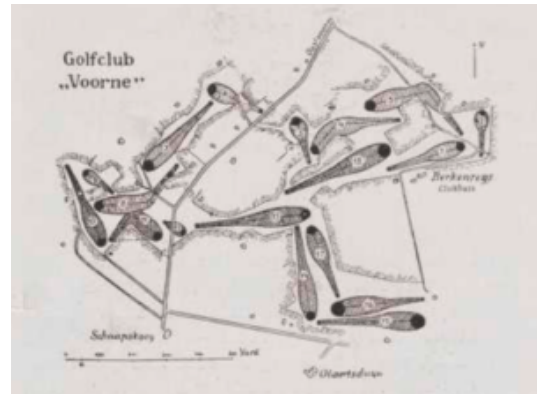
In augustus 1982 verzocht het bestuur van SOGK de heer Ir J.H. Ruskamp (foto) als trekker op te treden van een nieuw op te richten vereniging als vaste bespeler van de openbare golfbaan Kralingen. Nog geen drie maanden daarna werd ten kantore van notaris Mr H.H. Nauta, een akte houdende oprichting van de Golfclub Kralingen verleden. Bij de Nederlandse Golf Federatie werd onmiddellijk een verzoek als golfvereniging ingediend. Erkenning volgde daarna en de op de Golfbaan Kralingen spelende vereniging behield het NGF-nummer 9. In januari 1984 werd Jan Ruskamp benoemd tot eerste ereid van de vereniging. De vereniging telde toen 300 leden.

Voornsche Golfclub

Als de vervoermogelijkheden in de jaren twintig van de vorige eeuw waren geweest zoals ze nu zijn, was er mogelijk helemaal geen golfbaan in het Kralingse Bos aangelegd. Het waren de heer A.P. van Hoey Smith uit Rotterdam en F.H.G. van Iterson uit Oostvoorne die in die tijd gezamenlijk het initiatief hadden genomen om een 18 holes golfbaan aan te leggen in de duinen tussen Oostvoorne en Rockanje. Oostvoorne was in die tijd op weg de Rotterdamse badplaats te worden. De baan werd geopend in 1926.

De Haagsche (de eerste 18-holes baan in Nederland), met de baan in Waalsdorp, was een groot succes en beide heren waren van mening dat met de aanleg van de Voornsche, als tweede 18 holes baan in Nederland, ruimte voor expansie bestond. De nieuwe golfbaan op Voorne werd ontworpen door Charles Warren. Warren was ook de architect van de Domburgsche golfbaan. In die tijd werd het golfspel nog vrijwel uitsluitend gespeeld door de adel, politieke attachés, ambassadeurs, notabelen en de zakelijk elite. Men had, ook toen al, in de gaten dat het golfspel zich bijzonder goed leent om relaties op te bouwen. Zakelijk golfen is in Nederland bijna net zo oud als het golfspel zelf. In de zomermaanden vertrokken veel Rotterdamse ondernemers richting hun buitenhuizen in Oostvoorne en Rockanje. Het was dus helemaal niet zo'n gekke gedachte om in dit gebied een golfbaan aan te leggen. Dat de invloed van de Rotterdamse ondernemers bij de aanleg van de golfbaan groot was, blijkt wel uit het feit dat bij de officiële opening van de Voornsche golfbaan de Rotterdamse burgemeester Wytema het openingswoord sprak. Ondanks dat de Voornsche baan door de kenners uit die tijd zeer geroemd werd, is het grote succes van de golfclub altijd uitgebleven. In de omgeving van de golfbaan woonden destijds veel te weinig mensen die zich het lidmaatschap van de golfclub konden veroorloven. Daardoor werd golfclub Voorne vrijwel geheel afhankelijk van spelers van buiten de regio. De bereikbaarheid van de golfbaan was

lastig. Om vanuit Rotterdam met de auto bij de golfbaan te komen was in die tijd een onderneming van twee uur. Veel leden van de golfclub waren echter ook lid van de Rotterdamsche Aero Club. Mede op hun verzoek werd in Oostvoorne een vliegveld aangelegd, zodat zij vanaf vliegveld Waalhaven in Rotterdam snel naar de golfbaan en de aangelegde villawijk op Voorne konden reizen. De hoop was dat ook andere golfspelers met een vliegtuigje van buiten Rotterdam de Voornsche golfbaan zouden weten

te vinden. Helaas bleef dat echter uit. Met de komst van de Rotterdamsche Golfclub in 1932 werd het voor de Voornsche steeds moeilijker voort te blijven bestaan. Waarom zou je als Rotterdammer helemaal naar Voorne gaan als je in je eigen stad een nieuwe golfbaan hebt liggen?

In de loop van de dertiger jaren zijn nog pogingen ondernomen de Rotterdamsche Golfclub en de Voornsche Golfclub nauwer met elkaar te verbinden. Uit de notulen van de algemene ledenvergadering van de Rotterdamsche Golfclub van 19 maart 1934: *'de Voorzitter zegt dat het nodig zal zijn, vooral in de zomer, een outlet voor de leden te vinden, doch dat het met het oog op den financieelen toestand van de Voornsche Golfclub, onmogelijk voor de Vereeniging is, eenige financieele verplichting in deze aan te gaan. Wat hij echter kan begrijpen is, dat de Voornsche Golfclub, gezien de hieraan verbonden onkosten en het tot dusver geringe aan greenfee's geïnde bedrag, niet bereid is tot enige zeer noodzakelijke verbeteringen aan de greens voor eigen rekening over te gaan. Hij vraagt zich af, of de leden voor zich persoonlijk, en*

zonder de Rotterdamsche Golfclub dus te binden, niet een garantiefonds van ca. fl. 1.000 aan greenfee's zouden kunnen vormen'. En verder in deze notulen: 'de heer Dunlop stelt zich van een garantiefonds weinig voor, doch zou, om het animo om in Oostvoorne te spelen, vergroot te zien, aan de Voornsche Golfclub willen voorstellen de greenfee voor leden van de Rotterdamsche Golfclub op fl. 1 per dag te stellen. De leden van de Rotterdamsche Golfclub kunnen zich dan deze zomer een idee vormen van de gesteldheid van het terrein te Oostvoorne en van het belang voor de Rotterdamsche Golfclub om tot een nauwere verbinding met Oostvoorne te komen'. En uit het 1938-jaarverslag van de Rotterdamsche Golfclub: 'Ingaande besprekingen werden gehouden met het bestuur der Vereniging voor Volkskracht inzake eventuele overname van de golf links te Oostvoorne. Gezien de hieraan verbonden zeer hoge kosten moesten deze plannen echter terzijde worden geschoven. Intusschen blijft de mogelijkheid van een uitbreiding der baan in een andere richting in studie'.

Tot een nauwere samenwerking of overname is het niet gekomen. In het voorjaar van 1939 sloot de Voornsche golfbaan voorgoed haar deuren.

Wanneer je nu in de omgeving van de Tenella Plas in Rockanje een wandeling gaat maken, dan kun je met een beetje fantasie de oude golfbaan nog zo zien liggen. Het gebied waar ooit de golfbaan lag wordt nu beheerd door natuurorganisatie het Zuid-Hollands Landschap en is vrij toegankelijk.

Daniël Sikkens
Juni 2021

Persoonlijk overweging:

'Regeren is vooruitzien'. Het was goed te constateren, dat in de dertiger jaren van de vorige eeuw pogingen zin ondernomen de Rotterdamsche Golfclub (met een 9-holes baan) en de Voornsche Golfclub (met een 18-holes baan) nauwer met elkaar te verbinden. Wat is er niet mooier dan een combinatie van een 9- en 18-holes, 9-holes voor doordeweeks en 18-holes voor in het weekend of een doordeweekse vrije dag? Broekpolder en de Kralingse hebben een gezamenlijk verleden en wellicht ook een gezamenlijke toekomst. Let's go for it. Daar valt naar mijn mening veel voor te zeggen.

Naschrift:

De schrijver houdt zich aanbevolen voor suggesties voor aanvullingen en verbeteringen en aanvullende foto's. Hiervoor kan het emailadres dsikkens@wxs.nl worden gebruikt.

De schrijver heeft getracht zoveel mogelijk alle geraadpleegde bronnen en literatuur hieronder te vermelden. Mocht iemand van mening zijn dat (een) relevant(e) bron/literatuur niet is vermeld dan kan deze persoon met de schrijver contact opnemen (zie bovenstaand e-mailadres).

Eerdere versie d.d. 7 juni 2021:

Deze versie d.d. 3 februari 2022 vervangt de oorspronkelijke versie van 7 juni 2021. Inhoudelijk is de tekst hetzelfde gebleven. Aan de gebruikte bronnen en literatuur is toegevoegd de website van Keaton Golf vanwege gedeeltelijk gebruikte teksten over de Voornsche Golf.

Gebruikte bronnen en literatuur:

- Lustrumboek Golfclub Broekpolder 1981-2006
- Lustrumboek '25 jaar Golfclub Kralingen'
- <https://www.golf.nl/nieuws/themas/erfgoed/copijn-tuinman-van-de-nederlandse-golfgemeenschap>
- <https://top50golf.nl/de-oudste-golfbanen-van-nederland>
- <https://www.golf.nl/nieuws/themas/erfgoed/interview-nederlands-golf-in-nederlands-indie>
- De Rotterdamsche Golfclub Exit, door Mr A. Dirkzwager (Rotterdams Jaarboekje 1982)
- Notulen oprichtingsvergadering en (beknopte) jaarverslagen van de Rotterdamsche Golfclub (archief Rotterdamsche Golf Club, onder beheer van Golfclub Broekpolder)
- NGF Nieuws mei 1963
- Website Keaton Golf (www.keatongolf.nl)
- Website Golfclub Broekpolder (www.golfclub-broekpolder.nl)
- Website Golfbaan Kralingen (www.golfbaankralingen.nl)
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Spoorlijn_Utrecht_-_Rotterdam
- Atlas Kralingen – 2,5 km2 geschiedenis

Met dank aan:

- Commissie Erfgoed NGF (Robin Bargmann en Arnout Janmaat)
- Robert Huijgen – Golfclub Broekpolder (archiefcommissie)
- Anne-Kim Copijn – achterkleindochter van Loek Copijn, de ontwerper van de baan
- Wim Hamel – medeoprichter van Stichting Openbare Golfbaan Kralingen